

CSOMA ATTILA

Új nevek az alagi hősök listáján

Ez év augusztusában dunakeszi civilek kopjafát avattak az alagi hősök emlékére. Akkor ígéret hangzott el arra, hogy a hősök iránti kutatás nem zárul le és az eredmények időről-időre publikálásra kerülnek.

Alag az első világháború idején még fiatal, mindössze néhány éve önálló község volt, de a háborús erőfeszítésekből minden rendű és rangú lakos kivette a részét. Az alagi Szent János kápolnában emléktábla őrzi 34 első világháborús hősi halott nevét. A táblán lévő lista azonban nem teljes, mivel a Pest Megyei Levéltár alagi iratai között újabb hősi halottak neveire bukkanhatunk. A levéltárban leltünk rá Russo János 23 éves lakatos nevére, aki a 32. gyalogezred katonájaként 1914. szeptember 9-én Galíciában elesve a község első hősi halottai között lehetett. Szintén Galíciában és ugyanabban a gyalogezredben szolgált Ugron János 32 éves alagi géplakatos is, aki 1916. szeptember 25-én halt hősi halált. A lovaregylet alkalmazottai között is sok hősi halottat találunk. Kock Emil lovász tüzérként szolgált a hadseregben. Súlyos frontsebesülése után 1917. július 7-én hunyt el 49 éves korában a szegedi császári és királyi tartalék kórházban. Ugyancsak lovaregyleti dolgozó volt Luda János lovász, aki 1917-ben hunyt el a 12. gyalogezred katonájaként.

A levéltári anyagok között előkerült egy 1926-ból való névjegyzék, amely a hadiárva névét tette közzé elesett édesapjuk adataival együtt. Ebben újabb tíz hősi halott nevére találunk, de immáron életkor, alakulat és a halál idejének megnevezése nélkül, csupán a hősi halott státusát és rangfokozatát megadva. A teljes lista a következő: Bóde József népfelkelő, Engelhardt Adolf népfelkelő, özv. Gergely János népfelkelő, Gergely József népfelkelő, Gutai István népfelkelő, Stadler Antal népfelkelő, Tóth Károly népfelkelő, Dézsi Gyula tüzér népfelkelő, Kis Ferenc tizedes népfelkelő, Pongrácz Antal őrmester, hadapródjelölt. Közülük csak Engelhardt, Gutai és Tóth neve szerepel az emléktáblán. A népfelkelés egy, a hadijogban használatos terminus volt, amely azt takarta, hogy az illető ország a nemzetközi jog alapján visel fegyvert és alkalmazza fegyveres erejét. A népfelkelés során olyan személyek is részt vehettek fegyveres konfliktusokban, akik erre a hadviselési jog alapján nem lettek volna jogosultak, azaz a polgári lakossághoz tartoztak. Ennek alapján a népfelkelőket a katonákkal azonos jogállás illette meg a háború során, azaz fogságba kerülésük esetén igényt tarthattak a hadifogoly státusra is. Az Osztrák-Magyar Monarchiában népfelkelésre kötelezettek voltak azok az állampolgárok, akik sem a hadseregnek, sem a honvédségnek nem voltak a tagjai. Népfelkelésre azon év január 6-ától lehetett kötelezni valakit, amelyben betöltötte 19. életévét és kötelezettségének azon év utolsó napjáig kellett eleget tennie, amelyben betöltötte 42. életévét. A népfelkelőket kor szerint két osztályra osztották. Az elsőben a tizenkilenc legifjabb korosztály, a másodikban az öt legidősebb szerepelt. Az első osztályból töltötték fel a hadsereg és a honvédség állományát akkor, amikor a póttartalékos létszám már nem volt elegendő. A második osztály fegyverrel vagy fegyver nélkül vett részt a honvédelemben. Előbbi esetben népfelkelő hadtesteket szerveztek belőlük, míg a második csoportot népfelkelő munkásosztályokba csoportosították és erősítési, újtávítási munkákat bíztak rájuk.

Amint az a fenti névsorban is látható az alagi első világháborús hősök döntő többsége a népfelkelők sorából került ki. Kivételt ez alól Kock Emil tüzér és Pongrácz Antal jelenthet. Előbbi kora miatt nem lehetett népfelkelő, utóbbiról pedig tudjuk, hogy hadapródjelöltként szolgált, azaz a tartalékos tiszti iskola növendéke volt, amikor elesett. Pongrácz Antal személye más okból is érdekes, hiszen így nevezték az alagi községi elemi népiskola első igazgatóját is. Utódja, Bakos Sándor szintén részt vett a háborúban, de szerencsésen hazatért. Sajnos arról nincs információnk, hogy mikor lett az intézmény vezetője, így ez nem segít Pongrácz azonosításában. Mindezenre érdemes utána nézni annak, hogy a hősi halottak névjegyzékén található Pongrácz Antal őrmester nem azonos e az iskolaigazgatóval, annak ellenére, hogy az iskola eddig nem így tudta. Annál is inkább élnénk a gyanúperrel a két név azonosságának ügyében, mert tartalékos tiszt csak olyan személy lehetett, akinek legalább középfokú végzettsége volt, és ez még korántsem volt általános a korban.

A levéltári forrásokon kívül visszaemlékezők is beszámoltak újabb alagi hősokról. A mai napig Alagon élő 95 esztendőes özv. Fácán Mihályné született Schieszler Anna az elemista éveket az alagi iskolában járta ki. Elmondása szerint több osztálytársa is hadiárva volt, név szerint: Farkas Magdolna, Ferenczi Anna, Dési Mancsi és Háár Erzsébet. Feltételezhető, hogy közülük Dési annak a Dézsi Gyula tüzérnek az árvája, akinek a nevét a levéltárban magunk is felleltük és csak névtévesztés történt. Anna néni két második világháborús hősi halott nevét is felidézte. Visszaemlékezése szerint egy bizonyos Pukk Béla alagi lakos is hősi halált halt, a rokon Vass Sándor pedig vélhetően 1945-ben szintén a harcokban esett el.

Ezekkel az újabb nevekkal 87 tagúra bővült az alagi hősök listája. A gyűjtés azonban nem zárult le, további nevek után kutatunk, és a bizonytalan adatokat is folyamatosan igyekezzük pontosítani. Ebben a munkában tisztelt olvasóink segítségére is számítunk.

Az eddig fellelt alagi hősök:

Balogh Gyula, Benk István, Beranek Lajos, Bogovits István, Bóde József, Burger Izidor, Chermek Antal, Csuda János, Dadai Zoltán, ifj. Dadai Zoltán, Dávid Antal, Dézsi Gyula, Engel László, Engelhardt Adolf, Enyedi Gyula, Farkas, Ferenczi, dr. Fék András, Fortrán László, Galló Imre, dr. Gerbert Ottóné, Gergely János, Gergely József, Gutai István, Haberzettl József, Habura János, Hajnal Alajos, Háár, Horváth István, Horváth János, Jakus Károly, Kis Ferenc, Kiss József, Kock Emil, Koczó István, ifj. Kollarik István, Kompass Gyula, Konrád János, Kovács Imre, Langer József, Larassey Ferencz, Lénárt Mátyás, Lovász Pál, Luda János, Matl Nándor, Müller Ferencz, Nagy Lajos, Neszmély István, Ney Janka, Németh Sándor, Paszternák Dezső, Paszternák Dezsőné, Paszternák György, Paszternák Hedvig, Peschika Károly, Pintér Róza, Pongrácz Antal, Póhl Harry Alfréd, Pukk Béla, Rátki Ferenc, Ritz János, Ritz László, Róka Sándor, Russo János, Sáreczky Béla, Schmidt Árpád, Schusztler János, Smejda Venczel, Stadler Antal, Sugár Jenő, Szentrei Béla, Székely István, Takács Magda, Tolnai János, Toma István, Tóth Benjámin, Tóth Károly, Török Rezső, Ugron János, Uitz János, Varga István, Vass Sándor, Vida József, Viola Gábor, Zernik Károly, Zich János, Zlakkner Lipót